

Kronik Hastalara Bakım Veren Hemşirelerin Etik Duyarlılığı: Kesitsel Araştırma

Ethical Sensitivity of Nurses Caring for Chronic Patients: Cross-Sectional Research

¹Emine KIR BİÇER^a, ²Rana CAN ÖZDEMİR^b, ³Yasemin ÖZER GÜÇLÜEL^c

^aHatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hatay, Türkiye

^bAkdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik ABD, Antalya, Türkiye

^cHaliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, Türkiye

Bu çalışma, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi 2. İç Hastalıkları & 1. İç Hastalıkları Hemşireliği Kongresi'nde (1-3 Eylül 2023, İstanbul) sözlü olarak sunulmuştur.

ÖZET Toplumun giderek yaşlanması ile sürekli bakım gerektiren kronik hastalıkların sıklığı da giderek artmaktadır. Sağlık sistemi içinde önemli rolü bulunan hemşirelerin; kronik hastalığı olan bireylerde kaliteli bir bakım sunabilmesi için gerekli bilgi ve becerinin yanında meslek etiğine uygun hizmet sunması da gerekmektedir. Kronik hastalıkların bakım ve tedavisi sürekli etik dikkati gerektirmektedir. Etik duyarlılık, etik hemşirelik uygulamaları için de bir ön koşuldur. Bu araştırmanın amacı, kronik hastalara bakım veren hemşirelerin etik duyarlılık düzeylerinin belirlenmesidir. Araştırma İstanbul ilinde bir üniversite hastanesinde iç hastalıkları ana bilim dalında 77 hemşire ile gerçekleştirildi. Verilerin toplanmasında yapılandırılmış soru formu, Byrd'in Hemşirelere Yönelik Etik Duyarlılık Testi kullanıldı. Araştırmaya katılan hemşirelerin %94,8'i kadın, %63,6'sı evli, %46,8'i lisansüstü, %44,2'si lisans mezunu ve %59,7'si 10 yıl ve üzerinde çalışma deneyimine sahipti. Byrd'in Hemşirelere Yönelik Etik Duyarlılık Testi'ne göre etik duyarlılık derecelerinin %62,3 orta ve %37,3 yüksek olduğu ve düşük puan alan hemşirenin olmadığı görüldü. Puan ortalamaları karşılaştırıldığında lisansüstü eğitimi olanların olmayanlara göre puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptandı. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda dahili kliniklerde çalışan hemşirelerin etik duyarlılığını artıran ve geliştiren programların planlanması ve uygulanması için politikalar geliştirmelidir. Mezuniyet sonrası etik ile ilgili eğitimlerin artırılması ve etik duyarlılık becerisinin kazanılabilmesi için eğitimlerin teorik ve uygulamaya yönelik olması önerilmektedir. Bununla birlikte hemşirelerin etik duyarlılıklarını etkileyen farklı değişkenleri belirlemek amacıyla, daha geniş gruplarda çalışmalar yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

ABSTRACT With the aging of the society, the frequency of chronic diseases that require continuous care is also increasing. Nurses who have an important role in the health system; in order to provide quality care to individuals with chronic diseases, besides the necessary knowledge and skills, it is also necessary to provide services in accordance with professional ethics. The care and treatment of chronic diseases require continuous ethical attention. Ethical sensitivity is also a prerequisite for ethical nursing practices. This study aims to determine the ethical sensitivity levels of nurses caring for chronic patients. The research was carried out with 77 nurses in a university hospital, department of internal medicine in İstanbul. A structured questionnaire and Byrd's Ethical Sensitivity Test for Nurses were used to collect data. 94.8% of the nurses participating in the research were women, 63.6% were married, 46.8% were postgraduates, 44.2% were undergraduates, and 59.7% had working experience of 10 years or more. According to the Byrd's Ethical Sensitivity Test for Nurses, it was seen that the ethical sensitivity levels of the nurses were 62.3% medium and 37.3% high, and there was no nurse with a low score. When the mean scores were compared, it was found that the mean score of those who had postgraduate education was higher than those who did not. In line with the findings obtained from the research, nurses working in internal clinics should develop policies for the planning and implementation of programs that increase ethical sensitivity and improve ethical sensitivity. It is suggested that the trainings should be theoretical and practical in order to increase the post-graduation ethics training and to gain ethical sensitivity skills. However, it is thought that it is important to conduct studies with larger groups in order to determine the different variables that affect the ethical sensitivities of nurses.

Anahtar Kelimeler: Etik duyarlılık; kronik hastalık; hemşirelikte etik duyarlılık

Keywords: Ethical sensitivity; chronic illness; ethical sensitivity in nursing

Correspondence: Emine KIR BİÇER

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hatay, Türkiye

E-mail: eminekr@gmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History.

Received: 26 Apr 2023

Received in revised form: 23 Jun 2023

Accepted: 27 Aug 2023

Available online: 05 Sep 2023

2146-8982 / Copyright © 2023 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Yaşam süresinin uzaması ile birlikte dünyada ve Türkiye’de yaşlı popülasyonda artış görülmektedir.^{1,2} Toplumun giderek yaşlanması ile sürekli bakım gerektiren kronik hastalıkların sıklığı da giderek artmaktadır.³ Kronik hastalıklar, bireyin normal fizyolojik fonksiyonlarında yavaşlama ile birlikte, ilerleyici ve geri dönüşümsüz değişikliklerin olduğu, sürekli tıbbi bakım ve destek gerektiren ve günlük yaşam aktivitelerini sınırlayan hastalıklardır.^{4,5} Kronik hastalıklar dünyada ve ülkemizde en önemli mortalite ve morbidite sebebi olarak ortaya çıkmakta, ayrıca sakatlıklara da neden olmaktadır. Kronik hastalıklarda görülen hızlı artış, sunulmakta olan sağlık hizmetini de güçleştirmektedir.^{5,6}

Sağlık sistemi içinde önemli rolü bulunan hemşirelerin, kronik hastalığı olan bireylerin psikososyal uyumu, hastalığa verdikleri tepkiler, hastalığı nasıl değerlendirdikleri, başa çıkma yöntemleri ve hastalık algısının farkında olması gerekir. Hemşirelerin kaliteli bir bakım sunabilmesi için gerekli bilgiye ve beceriye sahip olması, mesleki yeterliliğini sürekli geliştirmesi, hasta bakımının insani ve ahlaki yönü konusunda duyarlı davranması, iş disiplini sağlaması ve meslek etiğine uygun hizmet sunması önemlidir.^{7,8}

Kronik, bulaşıcı ve karmaşık hastalık koşullarıyla artan tıbbi zorluklar, sistemlerdeki baskılar, verimlilik ve maliyet azaltma gibi birçok konu sağlık hizmetlerinde etik uygulamalarda karmaşıklığa yol açmakta ve günümüzde etik kavramının önemini artırmaktadır.^{9,10} Özellikle kronik hastalıkların bakım ve tedavisi sürekli etik dikkati gerektirmektedir.⁵

Etik duyarlılık, etik sorunu saptama, çözme ve etik ikilemi önleme olarak ifade edilebilir.^{11,12} Etik duyarlılık, bireylerdeki ihtiyaçların tespit edilebilmesi için bakımı gerçekleştiren kişinin sözlü veya sözlü olmayan eylemlerini yorumlayabilmesini ve farkındalığının olmasını gerektirmektedir.^{3,13}

Etik duyarlılık, etik hemşirelik uygulamaları için de bir ön koşuldur. Hemşirelerin etik duyarlılıklarını geliştirmeye yönelik çabalar, etik çatışmaları doğru tanımak ve sağlıklı karar verebilmek için gereklidir.¹⁴ Etik probleme yaklaşım her hemşirenin bakışı ve geliştirdiği çözüme göre farklılaşabilmektedir.¹² Hemşirelerin hasta haklarını koruyabilmesi ve hasta güvenliğini sağlayabilmesi için özellikle hemşirelik

uygulamalarında karşılaştıkları etik sorunlara yönelik ahlaki bir bakış açısı geliştirmeleri gerekmektedir. Hemşireler çalışma yaşantısı boyunca çeşitli ve çok sayıda etik çıkmazla (etik ikileme) yüz yüze kalmaktadır. Etik ile ilgili temel kavramları bilmek ve etik bilince sahip olmak, etik ikilemleri aşmada hemşirelere yardımcı olacaktır.^{7,8}

Bu sebeple hemşirelerin kendi değerlerini tanımlayabilmeleri ve bu değerlerinin davranışları üzerine etkisinin ne olduğunu anlayabilmeleri, bakım verdikleri kişilere daha çok yarar sağlayacak şekilde hizmet sunmalarına katkı sağlayacaktır.⁹ Hemşirelerin etik duyarlılıklarının incelendiği çalışmalarda olaylara eleştirel yaklaşabilen duyarlılığı gelişmiş hemşirelerin etkili bakım davranışları geliştirebileceği gösterilmiştir.^{3,9,13,15-18}

Sağlık sistemi içinde önemli rolü bulunan hemşirelerin kronik hastalığı olan bireylerde kaliteli bir bakım sunabilmesi için gerekli bilgi ve becerinin yanında meslek etiğine uygun hizmet sunması da gerekmektedir. Bu araştırmada, kronik hastalara bakım veren hemşirelerin etik duyarlılık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

ARAŞTIRMANIN TİPİ

Araştırma tanımlayıcı ve kesitsel tiptedir.

ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırma, İstanbul ilinde bir üniversite hastanesinde 3 Ocak-5 Şubat 2019 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Araştırmanın evrenini hastanenin iç hastalıkları ana bilim dalında görev yapan toplam 110 hemşire oluşturdu. Araştırmanın örneklemini ise çalışmaya katılmayı kabul eden 77 hemşire ile gerçekleştirildi. Çalışmayı kabul eden hemşireler evrenin %70’ini oluşturdu.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Verilerin toplanmasında yapılandırılmış soru formu, Byrd’ın Hemşirelere Yönelik Etik Duyarlılık Testi (BHYEDT) kullanıldı.

Yapılandırılmış Soru Formu: Yapılan literatür incelemesi sonucunda hazırlanmış olan soru formunda hemşirelerin sosyodemografik özellikleri ile ilgili 4 soru (*yaş, cinsiyet, medeni durum, öğrenim*

durumu) ve mesleki özelliklerine ilişkin 6 soru (*çalışılan birim, birimdeki görevleri, çalışma yılı, etik ve değerler konusunda eğitim alma durumu, birimde takip edilen hasta özellikleri gibi...*) olmak üzere toplamda 10 soruya yer verildi.^{13,17,19}

BHYEDT: Amerika’da, Byrd tarafından 2006 yılında hemşirelerin etik duyarlılığını ölçmek amacıyla geliştirilen BHYEDT, 10 maddelik Likert tipi (1-3) bir ölçektir. Hemşirelikteki etik ikileme ait senaryoların olduğu ölçekte 10 adet senaryo ve her senaryoya ait 3 tane çoktan seçmeli cevap bulunmaktadır. Her cevap etik duyarlılığın derecesini düşük, orta ve yüksek olarak puanlamaktadır. Etik duyarlılığın düşük olduğunu gösteren yanıtta 1 puan, etik duyarlılığın orta olduğunu gösteren yanıtta 2 puan ve etik duyarlılığın yüksek olduğunu gösteren yanıtta 3 puan verilmektedir. En düşük toplam puan 10 ve en yüksek toplam puan 30’dur. Toplam puanlamada, 10-16 puan aralığı etik duyarlılığın düşük, 17-23 puan aralığı etik duyarlılığın orta ve 24-30 puan aralığı etik duyarlılığı yüksek olarak değerlendirmektedir. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması geçerlik ve güvenilirlik çalışması 2008 yılında Orgun tarafından yapılmış ve Cronbach α katsayısı 0,77 olarak bulunmuştur.²⁰

ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Araştırmanın etik açıdan uygunluğu İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulunda değerlendirilerek onaylandı (tarih: 10 Nisan 2018, no: 134316). Araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcılara araştırmanın amacı açıklanarak gönüllülük ilkesi doğrultusunda bilgilendirilmiş onamları alındı. Çalışma Helsinki Deklarasyonu prensiplerine uygun olarak yapılmıştır.

VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmadan elde edilen verilerin değerlendirilmesi için SPSS 25 (IBM SPSS Statistics for Windows, Version 25.0., Armonk, NY: IBM Corp.) paket programı kullanıldı. Veriler, sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, tek yönlü varyans analizi ve t-testi ile değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan hemşirelerin %94,8’i kadın, %63,6’sı evli, %46,8’i lisansüstü, %44,2’si lisans me-

zunu ve %59,7’sinin 10 yıl ve üzerinde çalışma deneyimine sahip olduğu bulunmuştur. Hemşirelerin %49,4’ü yatak başı, %16,9’u poliklinik/ayaktan tedavi polikliniği ve %33,8’i idari pozisyonda çalışmaktadır. Çalıştığı kurumdan memnuniyet durumlarına bakıldığında %51,9’u memnun olduğunu, %85,7’si çalışma ortamından memnun olduğunu, %54,5’i alternatif işler bulduğunda iş değiştirebileceğini belirtmiştir. Ağırlıklı olarak bakım verdikleri hasta grupları değerlendirildiğinde %46,8 onkolojik hastalıklar, %42,9 diyabet ve endokrin, %35,1 kardiyovasküler, %29,9 enfeksiyon hastalıkları, %29,9 nefroloji, %23,4 geriatrik hastalar olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Hemşirelerin etik ile ilgili özellikleri Tablo 2’de değerlendirildiğinde %84,4’ünün eğitim sürecinde etik dersi aldığı, %57,1’inin mezuniyet sonrası etik ile ilişkili eğitim, panel, kurs gibi programlara katıldığı, yaklaşık yarısının (%45,5) çalışma hayatında etik ikilem yaşadığı, %79,2’sinin etiğin ne olduğuna dair bir fikrinin olduğu, %79,2’sinin etik ikilemin ne olduğunu bildiği, %75,3’ünün etik duyarlılığı tanımlayabildiği saptanmıştır. Katılımcıların BHYEDT’ye göre etik duyarlılık derecelerinin %62,3 orta ve %37,3 yüksek olduğu ve düşük puan alan hemşirenin olmadığı görülmüştür (Tablo 2).

Dahili kliniklerde kronik hastalarla çalışan hemşirelerin bazı karakteristik özellikleri ile BHYEDT puan ortalamaları karşılaştırıldığında lisansüstü eğitimi olanların olmayanlara göre puan ortalamalarının daha yüksek olduğu ($t=-2,200$; $p=0,03$), gruplar arasındaki eğitim durumuna göre bu farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Hemşirelerin meslekte çalışma yılı, çalışılan pozisyon, çalışılan ortamdan memnuniyet, alternatif işler bulduğunda iş değiştirme isteği, meslek yaşantısı boyunca etik ikilem yaşama durumları ile ölçek puan ortalamaları karşılaştırıldığında gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı gözlemlenmiştir. Araştırmada, katılımcılardan etik duyarlılığın tanımını yapmaları istenmiş ve verilen cevapların doğruluğu kontrol edilmiştir. Değerlendirme sonucunda etik duyarlılığın tanımını doğru yapabilen hemşirelerin puan ortalamaları, etik duyarlılık hakkında fikri olmayan grupla karşılaştırıldığında daha yüksek saptanmış olup gruplar arasındaki bu fark ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=2,698$; $p=0,01$) (Tablo 3).

TABLO 1: Katılımcıların bazı sosyodemografik ve mesleki özellikleri (n=77).

Katılımcıların özellikleri		
Yaş $\bar{X}\pm SS$ (minimum-maksimum)	36,7 \pm 8,3 (21-53)	
	n	%
Cinsiyet		
Kadın	73	94,8
Erkek	4	5,2
Medeni durum		
Evlü	49	63,6
Bekâr	28	36,4
Öğrenim durumları		
SML-Ön lisans	7	9,0
Lisans	34	44,2
Lisansüstü	36	46,8
Çalışma pozisyonları		
Servis hemşiresi	38	49,4
Poliklinik/ayaktan tedavi polikliniği	13	16,9
İdari (sorumlu, hemşirelik hizmetleri sorumlusu)	26	33,8
Mesleki deneyim		
≤ 10 yıl	31	40,3
> 10 yıl	46	59,7
Kurumda çalışma yılı		
< 5 yıl	18	23,4
6-10 yıl	21	27,3
11-20 yıl	19	24,7
> 20 yıl	19	24,7
Çalıştığı kurumdaki memnuniyet		
Memnun	40	51,9
Memnun değil	37	48,1
Çalışma ortamından memnuniyet		
Memnun	66	85,7
Memnun değil	11	14,3
Alternatif işler bulduğunda iş değiştirme		
Evet	42	54,5
Hayır	35	45,5
Hastaların sahip olduğu kronik hastalıklar		
Onkolojik hastalıklar	36	46,8
Diyabet ve endokrin hastalıklar	33	42,9
Kardiyovasküler hastalıklar	27	35,1
Enfeksiyon hastalıkları	23	29,9
Nefroloji ve diyaliz	23	29,9
Geriyatrik sorunlar	18	23,4
Göğüs hastalıkları	17	22,1
Hepatoloji ve GİS hastalıkları	13	16,9
Nörolojik hastalıklar	12	15,6
Romatolojik hastalıklar	8	10,4
Hematolojik hastalıklar ve kemik iliği nakil işlemleri	8	10,4

SS: Standart sapma; SML: Sağlık meslek lisesi; GİS: Gastrointestinal sistem.

TARTIŞMA

Etik sorunu ayırt edebilme yeteneği olarak tanımlanan etik duyarlılık, bir insanın sağlığını ilgilendiren durumlardaki etik açıları bilmeyi gerektirmektedir.¹⁵ Bu, kişinin sözlü ya da sözlü olmayan davranışlarını

TABLO 2: Katılımcıların etik ile ilişkili özelliklerinin dağılımı (n=77).

Özellikler	n	%
Eğitim sürecinde etik dersi alma		
Aldı	65	84,4
Almadı	4	5,2
Hatırlamıyor	8	10,4
Mezuniyet sonrası etik ile ilgili eğitim, panel, kurs vb. katılma		
Evet	44	57,1
Hayır	33	42,9
Meslek yaşantısı boyunca etik ikilem yaşama		
Yaşadı	35	45,5
Yaşamadı	20	26,0
Farkında değil	22	28,5
Etik nedir		
Biliyor	61	79,2
Fikri yok	16	20,8
Etik ikilem nedir		
Biliyor	61	79,2
Fikri yok	16	20,8
Etik duyarlılık nedir		
Biliyor	58	75,3
Fikri yok	19	24,7
Katılımcıların etik duyarlılık derecesi		
Düşük (10-16 puan)	-	-
Orta (17-23 puan)	48	62,3
Yüksek (24-30 puan)	29	37,3
$\bar{X}\pm SS$ (minimum-maksimum)		
Byrd'ın Hemşirelere Yönelik Etik Duyarlılık Testi puan ortalamaları	2,3\pm0,4 (2,0-3,0)	

SS: Standart sapma.

yorumlama, istek ve gereksinimleri tanımlama ve bunlara uygun şekilde yanıt verebilme temelinde oluşur.^{18,21} İç hastalıkları kliniklerinde çalışan ve kronik hastalara bakım veren hemşirelerin etik duyarlılıklarını değerlendiren bu çalışmada, hemşirelerin etik duyarlılık düzeylerinin orta ve yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Yılmaz ve ark.nın dahiliye kliniklerinde yaptığı benzer bir çalışmada, hemşirelerin etik duyarlılıklarının orta düzeyde olduğu bulunmuştur.¹⁷ Literatürde konu ile ilgili yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde, çalışmaların çoğunluğunda katılımcıların etik duyarlılıklarının orta düzeyde olduğu, Zuzelo'nun çalışmasında etik duyarlılık puanının bu çalışma ile benzer olarak yüksek, Filipova'nın çalışmasında ise düşük olduğu bulunmuştur.^{13,15,16,18,22-26}

Etik duyarlılığın yüksek ya da düşük olması eğitim, deneyim gibi birçok faktöre bağlanabilmek-

TABLO 3: Hemşirelerin bazı karakteristik özellikleri ile Byrd'in Hemşirelere Yönelik Etik Duyarlılık Testi puan ortalamalarının karşılaştırılması.

Özellikler	n	$\bar{X} \pm SS$	
Öğrenim durumu			
Lisans ve altı	41	21,65±2,2	t=-2,200
Lisansüstü	36	22,86±2,5	p=0,03
Meslekte çalışma yılı			
≤10 yıl	31	21,87±2,20	t=-1,028
>10 yıl	46	22,45±2,45	p=0,307
Çalışma pozisyonları			
Servis hemşiresi	38	22,13±2,37	F=0,284
Poliklinik/ayaktan tedavi polikliniği	13	21,92±2,72	P=0,754
İdari (sorumlu, hemşirelik hizmetleri sorumlusu)	26	22,50±2,50	
Çalışma ortamından memnun olma			
Memnun	40	21,87±2,34	t=-1,292
Memnun değil	37	22,59±2,54	p=0,20
Alternatif işler bulunduğu iş değiştirme			
Evet	42	22,28±2,47	t=0,253
Hayır	35	22,14±2,46	p=0,80
Meslek yaşantısı boyunca etik ikilem yaşama			
Yaşadı	35	22,05±2,75	F=0,579
Yaşamadı	20	22,70±2,20	p=0,603
Farkında değil	22	22,04±2,19	
Etik duyarlılık nedir			
Biliyor	58	22,58±2,51	t=2,698
Farkında değil	19	21,10±1,91	p=0,01

SS: Standart sapma; F: Tek yönlü varyans analizi; t: Bağımsız örneklem t-testi.

tedir.¹⁶ Araştırmada hemşirelerin yaş ortalamalarının orta yaş grubunda ve mesleki çalışma sürelerinin çoğunluğunun 20 yıl ve üzerinde olduğu ve eğitim seviyelerinin lisans ve üstü düzeyde olduğu belirlenmiştir. Yaş ve mesleki deneyim ile ilgili olarak, etik duyarlılığın yaşla birlikte arttığı, deneyimlerle geliştiği ve gruplarda farklı şekilde ifade edildiği belirtilmektedir.^{11,12} Araştırmada çalışma yılı, pozisyon, etik ikilem yaşama, iş yaşamından memnuniyet duyma gibi parametreler ile etik duyarlılık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak etik duyarlılığın ne olduğunu tanımlayabilen hemşirelerin etik duyarlılık düzeylerinin de anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır.

Araştırmada etik duyarlılık düzeyini etkileyen değişkenler incelendiğinde eğitim düzeyi yüksek olan lisansüstü eğitim yapmış hemşirelerin etik duyarlılık düzeylerinin de yüksek olduğu bulunmuş-

tur. Hemşirelerin etik duyarlılığını değerlendiren birçok çalışmada katılımcıların lisans düzeyinde olduğu saptanmıştır.^{15-17,27} Bu araştırmada, lisansüstü eğitimi olan hemşire sayısının yüksek oranda olduğu görülmüştür. Literatürde hemşirelik alanında etik bilincin geliştirilmesi ve bu bilincin davranışa dönüştürülmesinin örgün eğitim, sonrasında da yüksek lisans ve doktora eğitim programları ile mümkün olacağı bildirilmektedir.²⁸ Lisans ve lisansüstü eğitimde etik derslerin ve bu konudaki farkındalık çalışmalarının daha fazla olmasının etik değerleri içeren mesleki değerlerin kavratılmasında önemli olduğunu ortaya koymaktadır.^{12,27} Literatür incelendiğinde, lisans/lisansüstü eğitime sahip hemşirelerin etik duyarlılıklarının yüksek olduğunu gösteren çalışmalar yer almakta olup öğrenim durumu ile etik duyarlılık arasında anlamlı ilişki olmadığını gösteren çalışmalarda mevcuttur.^{13,15,23,27,29,30} Bu araştırma sonuçları

öğrenim durumu yüksek olan hemşirelerin etik duyarlılıklarının yüksek olduğu görüşünü desteklemektedir.

Araştırmada, hemşirelerin neredeyse yarısının bakım verdiği hasta grubunun onkoloji, diyabet/metabolizma ve geriatri ağırlıklı hastalıkları olduğu görülmektedir. Kronik hastalıkların bakım yükünün ağırlığından ötürü bakım esnasında hemşireler bakım kalitesini olumsuz olarak etkileyen birçok zorlukla karşılaşmaktadır. Kronik hastalığı olan özellikle geriatri ve onkoloji hastaları, daha hassas ve derin bakıma ihtiyaç duyan hasta grubunu oluşturmaktadırlar.^{17,31} Bu yüzden kronik hasta takibi yapılan kliniklerde etik bilinci yüksek ve etik duyarlılığa sahip sağlık profesyonellerine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu konu ile ilgili yapılan çalışmalarda hemşirelerin tutumlarını belirleyen etkenlerin yaş, cinsiyet gibi bireysel özelliklerin, eğitim seviyesi, çalışma yılı, klinik tecrübe, sık yer değiştirme, yaşlı bireylere bakım verme sıklığı, yaşının kişilik özellikleri gibi mesleki ve çalışılan kurumun özellikleri olduğu belirtilmektedir.^{13,15-18,32} Bu araştırmada, kronik hastalığı olan bireylere bakım veren hemşirelerin etik duyarlılıklarını belirleyen en önemli etken eğitim seviyesi olarak bulunmuştur.

Sağlıklı/hasta birey-hemşire iletişim ve etkileşiminin ve bakım verici rolün en üst düzeyde olduğu hemşirelik, mesleki etik değerlere sahip bir meslektir. Hemşirelik optimal ve etik hasta bakımı sağlamak, hemşirenin kişisel, sosyal, etik ve manevi yeteneklerini gerektirir.²³ Etik duyarlılıkları gelişmiş olan hemşireler etik problemler karşısında hasta yararını gözeterek kararlar alabilmektedir.²⁷ Bu araştırmada, hemşirelerin etik duyarlılık düzeylerinin orta ve üzerinde çıkması yüz güldürücüdür. Hemşireler kronik hastalığı olan bireylere bakım verirken çok boyutlu yaklaşım gerektirmesi nedeniyle bakım esnasında birçok zorlukla karşılaşmaktadır.³¹ Kronik hastalıklar genellikle yaşlı erişkinlerin uzun süre hastanede kalmasına ve karmaşık durumları nedeniyle daha özel bakım ihtiyacı duymasına neden olmaktadır. Etik sorunları anlama yeteneği, hemşirelerin mesleki etik değerleri dikkate alarak hizmet sunmaları için ön koşullardan biridir. Bu nedenle hemşireler, pratik uygulama için duyarlılık becerileri, etik duyarlılık, anlayış ve etik analiz geliştirmelidir.^{23,33} Bu becerinin

kazanılabilmesi için de eğitimin teorik ve uygulamayı kapsayacak şekilde mesleğe ilk başladığı andan itibaren düzenlenmesi gerekmektedir. Araştırmada katılımcıların yarısından fazlasının mezuniyet sonrası etik duyarlılıkla ilgili eğitim aldığı gözlemlenmiş ve bu durumun hemşirelerin konuyu önemsediklerini düşündürmüştür.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIĞI

Araştırma grubun yalnızca dahili bilimlerde çalışan hemşireleri kapsamaması çalışmanın sınırlılığıdır.

SONUÇ

Çalışmada, hemşirelerin etik duyarlılık düzeylerinin orta ve yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Hemşirelerin meslekte çalışma yılı, çalışılan pozisyon, çalışılan ortandan memnuniyet, alternatif işler bulduğunda iş değiştirme isteği, meslek yaşantısı boyunca etik ikilem yaşama durumları ile ölçek puan ortalamaları karşılaştırıldığında grupların benzer olduğu gözlemlenmiştir. Eğitim düzeyleri ile karşılaştırıldığında lisansüstü eğitimi olanların olmayanlara göre puan ortalamalarının daha yüksek olduğu, etik duyarlılığın tanımını bilen hemşirelerin puan ortalamalarının, etik duyarlılık hakkında fikri olmayan grupla karşılaştırıldığında daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda dahili kliniklerde çalışan hemşirelerin etik duyarlılığı artıran ve etik duyarlılığı geliştiren programların planlanması ve uygulanması için politikalar geliştirmelidir. Bu nedenle, uzun vadeli planlamalar ve çalıştaylar, sürekli kurslar gibi zengin içerikli eğitim programlarının hazırlanması, hemşirelerin etik bilincinin ve duyarlılığının gelişmesine yardımcı olabilir. Hazırlanan eğitim programlarının içine başta yaşlılar olmak üzere farklı boyutlarda hemşirelik etiği ile ilgili ve bağlantılı konuların eklenmesi gelecekte hemşirelerin etik duyarlılıklarının gelişmesine yardımcı olabilir. Ayrıca mesleki etik kodların çalışılan birimlerde levha, broşür vb. şekilde görünür hâle getirilerek personeller için hatırlatıcı nitelikte olması sağlanmalı, mezuniyet sonrası etik ile ilgili eğitimlerin artırılması, etik duyarlılık becerisinin kazanılabilmesi için ise eğitimlerin teorik ve uygulamaya yönelik olması önerilebilir.

Teşekkür

Araştırmaya katılan tüm meslektaşlarımıza teşekkür ederiz.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğru-
dan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet,
gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi
bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma
ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya
manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin
çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üye-

liği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir
firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Emine Kır Biçer, Rana Can Özdemir; **Tasarım:**
Emine Kır Biçer, Rana Can Özdemir; **Denetleme/Danışmanlık:**
Emine Kır Biçer, Rana Can Özdemir, Yasemin Özer Güçlüel; **Veri**
Toplama ve/veya İşleme: Yasemin Özer Güçlüel, Rana Can Öz-
demir; **Analiz ve/veya Yorum:** Emine Kır Biçer, Yasemin Özer
Güçlüel; **Kaynak Taraması:** Emine Kır Biçer, Rana Can Özde-
mir, Yasemin Özer Güçlüel; **Makalenin Yazımı:** Emine Kır Biçer,
Yasemin Özer Güçlüel; **Eleştirel İnceleme:** Emine Kır Biçer, Ya-
semin Özer Güçlüel; **Kaynaklar ve Fon Sağlama:** Emine Kır
Biçer, Rana Can Özdemir, Yasemin Özer Güçlüel; **Malzemeler:**
Emine Kır Biçer, Rana Can Özdemir, Yasemin Özer Güçlüel.

KAYNAKLAR

1. Türkiye İstatistik Kurumu [Internet]. [Erişim tarihi: 17 Mart 2023]. İstatistiklerle Yaşlılar. Erişim linki: [\[Link\]](#)
2. World Health Organization [Internet]. [Cited: June 23, 2023]. Ageing and health. Available from: [\[Link\]](#)
3. Öztürk ÜS. Yaşlı hastaya bakım veren hemşirelerin yaşlıya yönelik tutumları ve etik duyarlılıkları [Yüksek lisans tezi]. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi; 2020. Erişim tarihi: 20.01.2023 [\[Link\]](#)
4. Akalın E, Durusu Tanrıöver M, Sayran F. Sürdürülebilir Sağlık Sistemi İçin Kronik Hastalık Yönetiminde Elektronik Sağlık Kayıtlarının Rolü. İstanbul: TÜSİAD; 2012. [\[Link\]](#)
5. Walker T. The problem. Ethics and Chronic Illness. 1st ed. New York: Routledge; 2019. p.1-34. [\[Crossref\]](#)
6. Özcanarşlan F. Kronik hastalıkların önemi ve korunma. Ovayolu N, Ovayolu Ö, editörler. Temel İç Hastalıkları Hemşireliği ve Farklı Boyutları ile Kronik Hastalıklar. 2. Baskı. Adana: Çukurova Nobel Tıp Kitabevi; 2017. p.589-96.
7. Taş F. Kronik hastalıklarda etik ve yasal sorumlulukları. Ovayolu N, Ovayolu Ö, editör. Temel İç Hastalıkları Hemşireliği ve Farklı Boyutları ile Kronik Hastalıklar. 2. Baskı. Adana: Çukurova Nobel Tıp Kitabevi; 2017. p.1-8.
8. Çınar ND, Kuşuoğlu S, Karadakovan A. Kritik düşünme ve etik karar verme. Karadakovan A, Aslan FE, editörler. Dahili ve Cerrahi Hastalıklarda Bakım. 4. Baskı. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2017. p.33-43.
9. Dalcalı BK, Şendir M. Hemşirelerin kişisel değerleri ile etik duyarlılıkları arasındaki ilişkinin belirlenmesi [Determining the relationship between nurses personal values and their ethical sensitivity]. Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi. 2016;24(1):1-9. [\[Link\]](#)
10. Koirala B, Davidson PM, Rushton CH. Ethics in nursing: progress on national nursing ethics summit. Nurs Outlook. 2022;70(1):154-65. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
11. Aydoğan A, Ceyhan Ö. Acilde çalışan sağlık personelinin etik duyarlılıkları [Moral sensitivity of health care providers in emergency departments]. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2019;10(2):182-9. [\[Link\]](#)
12. Kahriman İ, Yeşilçiçek Çalık K. Klinik hemşirelerin etik duyarlılığı [Ethical sensitivity of clinical nurses]. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2017;6(3):111-21. [\[Link\]](#)
13. Dikmen Y. Yoğun bakım hemşirelerinde etik duyarlılığın incelenmesi [An observation on the moral sensibility of intensive care nurses]. Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi. 2013;2(1):1-7. [\[Link\]](#)
14. Seo H, Kim K. Factors influencing public health nurses' ethical sensitivity during the pandemic. Nurs Ethics. 2022;29(4):858-71. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#) [\[PMC\]](#)
15. Başak T, Uzun Ş, Arslan F. Yoğun bakım hemşirelerinin etik duyarlılıklarının incelenmesi [Investigation of the moral sensibility of intensive care nurses]. Gülhane Tıp Dergisi. 2010;52(2):76-81. [\[Link\]](#)
16. Tazegün A, Çelebioğlu A. Çocuk hemşirelerinin etik duyarlılık düzeyleri ve etkileyen faktörler [Ethical sensitivity levels of pediatric nurses and effective factors]. İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi. 2016;6(2):97-102. [\[Link\]](#)
17. Yılmaz D, Düzgün F, Yılmaz DU, Korhan EA, Dikmen Y. Dâhili kliniklerde görev yapan hemşirelerin etik duyarlılıklarının ve etkileyen faktörlerin incelenmesi: üniversite hastanesi örneği [Examination of ethical sensitivity and related factors of nurses in internal clinics: an example of university hospital]. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi. 2018;11(2):157-63. [\[Link\]](#)
18. Daşbilek F, Avşar G. Hemşirelerin kişisel değerleri ile etik duyarlılıklarının bazı değişkenler açısından incelenmesi [Investigation of some variables ethics awareness and personal values of nurses]. Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi. 2019;2(2):45-53. [\[Link\]](#)
19. Şahiner P, Er RA, Babadağlı B, Ersoy N. Ethical sensitivity of midwives working in the delivery room: a cross-sectional study. Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi. 2023;31(1):26-33. [\[Crossref\]](#)
20. Orgun F. Byrd'in Hemşirelere yönelik etik duyarlılık testinin geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi [Doktora tezi]. İzmir: Ege Üniversitesi; 2008. Erişim tarihi: 10.12.2021. Erişim linki: [\[Link\]](#)
21. Carmona González Y, Montalvo Prieto A. Nurses' moral sensitivity regarding the terminally ill. Invest Educ Enferm. 2019;37(3):e07. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#) [\[PMC\]](#)
22. Kim YS, Park JW, You MA, Seo YS, Han SS. Sensitivity to ethical issues confronted by Korean hospital staff nurses. Nurs Ethics. 2005;12(6):595-605. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)

23. Zeynali S, Shafiei E, Mozafari M. Investigating the relationship between nurses' attitude and ethical sensitivity ability towards the elderly - a case study. *J Health Rep Technol.* 2023;9(1):e133140. [[Crossref](#)]
24. Sadrollahi A, Khalili Z. A survey of professional moral sensitivity and associated factors among the nurses in west Golestan province of Iran. *Iran J Med Ethics Hist Med.* 2015;8(3):50-61. [[Link](#)]
25. Zuzelo PR. Exploring the moral distress of registered nurses. *Nurs Ethics.* 2007;14(3):344-59. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
26. Filipova AA. Licensed nurses' perceptions of ethical climates in skilled nursing facilities. *Nurs Ethics.* 2009;16(5):574-88. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
27. Aksu T, Akyol A. İzmir'deki hemşirelerin etik duyarlılıklarının incelenmesi [Investigation of the moral sensibility of nurses in İzmir]. *Türkiye Klinikleri.* 2011;19(1):16-24. [[Link](#)]
28. Korhan EA, Yıldırım D, Kırşan M. Hemşirelik tezlerinin incelenmesi: bir sistematik derleme [Examination of nursing thesis within the context of nursing ethics: a systematic review]. *Türkiye Klinikleri.* 2018;26(3):117-31. [[Crossref](#)]
29. Goldman A, Tabak N. Perception of ethical climate and its relationship to nurses' demographic characteristics and job satisfaction. *Nurs Ethics.* 2010;17(2):233-46. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
30. Ertuğ N, Aktaş D, Faydalı S, Yalçın O. Ethical sensitivity and related factors of nurses working in the hospital setting. *Acta Bioethica.* 2014;20(2):265-70. [[Crossref](#)]
31. Gölcük A. Yönetici hemşirelerin etik davranışlarının ve geriatri hastalarına yönelik tutumlarının incelenmesi: İstanbul ilinde bir sağlık grubunda uygulama [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Medipol Üniversitesi; 2018. Erişim tarihi: 10.01. 2023. Erişim linki: [[Link](#)]
32. Duru-Aşiret G, Türten Kaymaz T, Canbolat Ö, Kapucu S. Hemşirelerin yaşlıya ilişkin tutumları [Attitudes of nurses towards older people]. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi.* 2015;17(1):10-2. [[Link](#)]
33. Azizi A, Sepahvani MA, Mohamadi J. The effect of nursing ethics education on the moral judgment of nurses. *J Nurs Educ.* 2016;4(4):1-8. [[Link](#)]